

P r i k a z i i o s v r t i

„KAČIĆ“: ARIS ET FOCIS – VJERI I DOMU

„Kačić“: *Aris et focus – vjeri i domu*. Zbornik u čast fra Hrvatina Gabrijela Jurišića, Split 2024., 824 str.

Izlaskom novoga sveska zbornika „Kačić“ nastavljena je 57 godina duga tradicija znanstvene, kulturne i duhovne djelatnosti Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja – Split. O višedesetljetnom kontinuitetu te prepoznatoj znanstvenoj vrijednosti zbornika „Kačić“ nemoguće bi bilo govoriti bez spomena imena fra Hrvatina Gabrijela Jurišića, pod čijim je uredničkim zalaganjem objavljeno čak 50 svezaka zbornika! Upravo u čast njegovoj dugogodišnjoj duhovničkoj, kulturnoj, publicističkoj i znanstvenoj djelatnosti te prigodom 65. obljetnice njegova svećeničkog ređenja i 90. rođendana, novi svezak „Kačića“ posvećen je upravo fra Gabrijelu. Naslovljen *Aris et focus – vjeri i domu*, 57. svezak zbornika „Kačić“ na 824 stranice donosi pregršt članaka iz pera čak 49 autora, kako iz domovine tako i iz inozemstva. Tematski, okvirno govoreći, prilozi zahvaćaju teme iz područja katoličke teologije, crkvene i hrvatske povijesti, povijesti umjetnosti te književnosti. No, kako sami urednici Dinko Aračić i Nedjeljko Jukić naglašavaju, zbornik se ne odlikuje samo tematskom širinom sadržaja „već i bogatstvom oblika, polazeći od klasičnih znanstvenih radova do iskustva i sjećanja, doživljaja i poezije“. Naravno, jedan dio zbornika posvećen je liku i djelu samoga fra Gabrijela. S priložima, biografijom i bibliografijom fra Gabrijela te čestitkama na velikom jubileju zbornik simbolički počinje i završava. Središnji dio zbornika čine znanstveni radovi, koje su urednici podijelili u sljedeće tematske cjeline: Teološke teme, Pastoralne teme, Hagiografske teme, Franjevačke teme, Povijesne teme, Literarne teme, Teme iz likovne umjetnosti te zaključno Posebne teme.

Zbornik otvaraju blagoslovi, čestitke i pozdravi koji su upućeni fra Hrvatinu Gabrijelu Jurišiću prigodom rečenog jubileja. Čestitke su poslali papa Franjo, generalni ministar Franjevačkog reda fra

Massimo Fusarelli, nadbiskup Splitsko-makarski mons. Zdenko Križić te provincijal Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja fra Marko Mrše. Potom slijedi biografija fra Gabrijela koju je sastavio urednik zbornika Nedjeljko Jukić kao *hommage* svom učitelju i kolegi. Uz osnovne biografske podatke Jukić se pobliže osvrće na fra Gabrijelovo svećeništvo, nastavničku i odgojnu djelatnost, spisateljska i urednička postignuća te aktivnosti izvan Provincije. Na koncu ističe najvažnija odlikovanja i nagrade koje je fra Gabrijel dobio tijekom svog dugogodišnjeg djelovanja. Među njima se ističu: *Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića* koju mu je dodijelio prvi predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman (1998.), *Godišnja nagrada za znanstvenu i izdavačku djelatnost Splitsko-dalmatinske županije* (2000.) te čak tri nagrade za životno djelo koje su mu dodijelili Grad Sinj (2003.), Splitsko-dalmatinska županija (2014.) te uredništvo novina *Slobodna Dalmacija* (2019.).

Prvu cjelinu zbornika čine **teološke teme**, koje otvara članak **Mate Zovkića** „Cifrakov prijevod *Evandjelja po Luki* u novome prijevodu *Biblije*“. Fra Mario Cifrak je u okviru projekta izrade novog i cjelovitog prijevoda *Biblije* na hrvatski jezik (na prijevodu se radilo od 2000. do 2022.) preveo *Evandjelje po Luki* s grčkog izvornika. Zovkić obrazlaže prevoditeljske metode kojima se Cifrak služio te donosi konkretne primjere gdje se novi prijevod razlikuje od prijašnjeg. Sljedeći članak „Soteriološka perspektiva odnosa ‘sinovstva’ i ‘bratstva’ supotpisuju Veronika Nela Gašpar i **Mate Žilić**. U svom radu problematiziraju poglede dvojice papa i teologa – Franje i Benedikta XVI. – u pogledu rečenih termina. Franjo će ostati na tragu hermeneutike kršćanskog bratstva Benedikta XVI. koja zastupa poziciju da „Bez transcendentne otvorenosti Bogu Ocu svih ljudi ne može biti čvrstih i stabilnih razloga ni za poziv na bratstvo“. Slijedi prilog jednog od urednika zbornika **Dinka Aračića** u kojem obrazlaže „Komentar fra Pavla Melade o studiju mariologije na katoličkim učilištima“. Riječ je o fra Pavlovom komentaru na okružnicu *Djevica Marija u intelektualnoj i spiritualnoj formaciji* koju je 1988. objavila Kongregacija za katolički odgoj. Temeljna misao fra Pavlova komentara je nerazdjeljivost otajstva Božjeg utjelovljenja od Djevice Marije. Sljedeći prilog autora **Emanuela Petrova** analizira „Bitne značajke Kristova mira u svjetlu suvremenog učenja papa“. Petrov razmatra koncept „mira“ tijekom pontifikata papâ 20. i 21. stoljeća – od Ivana XXIII. do pape Franje – sa zaključkom da Crkva s pravom nosi titulu *religio pacis*. Nadalje, **Mladen Parlov** nas svojim radom „Suglasje nauka fra Tome Ilirika i Tridentskog koncila o svetome redu“ vraća u 16. stoljeće – doba protestantske reformacije i

katoličke protureformacije. Parlov utvrđuje da se odluke Tridentskog koncila (1545. – 1563.) o pitanju svetog reda u bitnome podudara s teološkim spisima Tome Ilirika, rođenog Vranjanina, koji su nastali desetljećima prije samog koncila (Toma Ilirik umro je 1528. ili 1529.). Sljedeći rad dolazi iz pera prerano preminulog **fra Luke Tomaševića**, profesora emeritusa Sveučilišta u Splitu i svjetski priznatog bioetičara. Svojim prilogom u novom svesku „Kačića“ fra Luka je otvorio perspektivu „Ekologije u svjetlu katoličke teologije očuvanja stvorenog“, teme koja je sve prisutnija u crkvenom diskursu. Raspravu o ekološkom problemu potaknuo je sam papa Franjo enciklikom *Laudato si'* koja je ukorijenjena u franjevačkoj integralnoj teologiji. Teološke teme zatvara prilog **Ivana Režića** „Duhovno vodstvo u svjetlu crkvenog učiteljstva u koncilskome i poslijekoncilskom razdoblju“ koje je utemeljeno u osobi i darovima Duha Svetoga. Režić konstatira da: „Duhovno vodstvo u svojoj naravi smjera na otkrivanje volje Božje kod vjernika i na rast i sazrijevanje u vjeri na putu osobne svetosti...“

Nakon teoloških tema zbornik prelazi na **pastoralne teme**, koje otvara prilog **Pere Aračića** „Priprava za brak i praćenje bračnog života u okviru obiteljskog pastorala“. Aračić, oslanjajući se na vlastito višedesetljetno iskustvo, progovara o temi braka i pripreme za ženidbu u Hrvatskoj u kontekstu suvremenog doba, obilježenog demografskom i globalnom krizom. **Ivica Jurić** razmatra pitanje „Kako redoviti pastoral učiniti misionarskim?“. Jurić zaključuje da je za uspješno misionarstvo unutar župne zajednice ključna suradnja župnika i svih vjernika, osobito onih koji aktivnije sudjeluju u provedbi pastoralnih aktivnosti. Pritom je naglasak stavljen na vjeru pojedinca, individue i autentično svjedočanstvo vjere manjih zajednica. Potom **Adolf Polegubić** piše o „Djelovanju franjevaca Provincije Presvetog Otkupitelja u hrvatskoj inozemnoj pastvi“, pri čemu nudi povijesni pregled misionarskog djelovanja franjevaca u razdoblju od završetka Drugoga svjetskog rata do današnjih dana. Iseljenim i prognanim Hrvatima nastanjenima u raznim europskim i američkim državama su franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja nudili mjesto vjerničkog okupljanja u kojemu se „doživljavao djelić domovine i prisutnost crkve u Hrvata“. Potom slijede dva priloga posvećena Crkvi u Sinju. U prvom **Antonio Mravak** piše o pokretima i molitvenim zajednicama u Župi Gospe Sinjske koja se može podičiti velikim brojem laika uključenih u razne udruge vjernika od vokalno-instrumentalnih sastava preko FRAMA-e do molitvenih zajednica. Potom **Iva Kolak** donosi podatke o prvom organiziranom hodočašću Čudotvornoj Gospi Sinjskoj. Radi se o hodočašću vjerni-

ka iz Župe sv. Luke iz Otoka kod Sinja 1915. godine u spomen na 200. obljetnicu Gospina ukazanja i obrane Sinja od Osmanlija.

Sljedeća tematska cjelina donosi priloge iz **polja hagiografije**. **Marko Babić** se odlučio za hagiografsku temu u počast fra Hrvatina Gabrijelu Jurišiću koji je sam tu problematiku obrađivao u svom znanstvenom radu. Babić je u članku „Štovanje svetaca prema *Martyrologium Romanum*“ predstavio navedenu liturgijsku knjigu koja je postavila glavne smjernice za štovanje svetaca u katoličkom kalendaru. Nadalje, **Jure Brkan** piše o doprinosu fra Ante Crnice (rođenog u Zatonu kraj Šibenika 1892.) u proglašenju bl. Nikole Tavelića svetim, na čemu je radio punih 12 godina. Iako sam nije doživio kanonizaciju Nikole Tavelića (Crnica je umro 1969.) Crnica je najzaslužniji da je „Crkva u Hrvata 1970. godine dobila prvog sveca i mučenika.“ Potom sestra **Dobroslava Mlakić** donosi članak „Marija Krucifiksa Kozulić: svetački lik i djelo“ u kojemu predstavlja život i djelovanje Službenice Božje Majke Marije Krucifikse Kulić, zvane i „Riječka Majka“, za koju je postupak beatifikacije i kanonizacije i dalje u tijeku. Važno je naglasiti da je Marija Krucifiksa Kozulić i utemeljiteljica autohtone hrvatske redovničke Družbe sestara Presvetog Srca Isusova. Slijedi prilog **Jurja Batelje** „Baština reda pustinjaka sv. Augustina u Hrvatskoj i njihov samostan u Rijeci“. Batelja se osvrće na bogatu povijest djelovanja pustinjaka sv. Augustina u Hrvatskoj koji su kroz povijest utemeljili oko 40 samostana na hrvatskom tlu. Međutim, turbulentna politička povijest hrvatskih zemalja gotovo je izbrisala tragove djelovanja Augustinovih pustinjaka. Posjetnik na njihovu bogatu povijest i baštinu su sačuvani samostan i crkva sv. Jeronima u Rijeci. A upravo je sveti Jeronim u fokusu posljednjeg hagiografskog prikaza koji donosi **Hrvoje Relja**. Relja svetog Jeronima razmatra kao znanstvenika, bibličara, pisca i jednog od četiri zapadna velika crkvena naučitelja. Naravno, u fokusu rada je Jeronimova *Vulgata* – cjeloviti prijevod Biblije s grčkoga i hebrejskog na latinski jezik, na kojemu je sv. Jeronim radio punih 15 godina. Relja nije ispustio upozoriti i na nerazdruživu vezu Hrvata i svetog Jeronima u kojem su naši preci uvijek gledali „diku i krunu naše Dalmacije i sve hrvatske zemlje“.

Posljednja tematska cjelina koja ima sakralni predznak su **Franjevačke teme**. Ovu cjelinu otvara rad na njemačkom jeziku autora **fra Jürgena Neitzerta** pod naslovom „Franziskaner als Wegweiser einer modernen ethisch gerechten Ökonomie“ (hrv. Franjevci kao vodiči prema modernoj etičkoj ekonomiji). Neizert upućuje čitatelja na franjevačke teologe 13. i 14. stoljeća koji su već u to davno doba razmatrali kako približiti postojeće ekonom-

ske modele kršćanskoj etici na korist kako zajednici tako i pojedincu. Sljedećim radom **fra Ljudevit Anton Maračić** upućuje čitatelja na međufranjevačku gostoljubivost na hrvatskom Jadranu koja često ostaje po strani dok se ističu nesuglasice i sukobi raznih franjevačkih ogranaka. Maračić zaključuje da je unatoč razlikama među franjevcima bio razvijen osjećaj za iskazivanje gostoprimitva – evanđeoskog poziva koji je svedremen te tako vrijedi i danas. Nadalje, **Ivan Armanda** donosi prilog „Samostani Štajerske kapucinske provincije u hrvatskim krajevima“, u kojem iznosi podatke o osnivanju samostana franjevacu kapucina u Rijeci, Zagrebu, Varaždinu i Karlobagu te hospicija u Ribniku, Perušiću i Kaniži. Armanda nastoji ukazati na ulogu Štajerske provincije u širenju Kapucinskog reda u Hrvatskoj, ali i na važnost hrvatskih kapucina u povijesti te provincije. Sljedeći prilog u fokus stavlja Kantual fra Pavla Vučkovića mlađeg iz 1768. godine koji se čuva u Franjevačkom samostanu u Sinju. Prilog je nastao kao zajednički istraživački projekt muzikologa **Hane Breko Kusture, Daniele Perković Frlete i Vita Balića**. Autori nude novi pogled na Vučkovićevo vrijedno djelo koje je svjedok transfera talijanske glazbene kulture franjevačkog glazbenog kruga u Dalmatinsku zagoru. Temom franjevačke glazbe bavi se i **fra Stipica Grgat** u radu „Crkveno pučko pjevanje u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja: obrada i osvrti“. Fra Stipica donosi rezultate istraživanja tradicijskog pučkog pjevanja u samostanima Provincije Presvetog Otkupitelja. Ti su se liturgijski napjevi do danas uglavnom prenosili usmenom predajom. Fra Stipica naglašava da je ovim istraživačkim projektom od zaborava spašen glazbeni repertoar tradicijskog pučkog pjevanja provincije Presvetog Otkupitelja. Posljednju „franjevačku temu“ prilaže **Angelina Gašpar**, koja se u svom radu bavila duhovnošću franjevacu Svetišta Čudotvorne Gospe Sinjske. Gašpar je provela anketu među Sinjanima i Sinjankama čiji su rezultati pokazali da vjernici imaju povjerenje u sinjske franjevce te da „poštuju njihovu duhovnost i smatraju ih moralnim uzorima...“.

Nakon niza sakralnih tema sljedeću cjelinu čine prilozi iz **područja povijesti**. Povijesne teme otvara rad **Ante Subašića i Marka Trogrlića** „Ante Trumbić i Ivan Meštrović – o usponima i padovima jednog prijateljstva kroz prizmu političkih uvjerenja“. Autori su pokazali kako je do udaljavanja dvojice prijatelja iz Jugoslavenskog odbora došlo u prvoj jugoslavenskoj državi, zbog razlika u pogledima na jugoslavenstvo i rješenju hrvatskog pitanja. Ipak, Meštrovićev nadgrobni spomenik Anti Trumbiću (u samostanu sv. Frane na Obali u Splitu), osim uspomene na jednog od najvećih

političara što su ga Split i Dalmacija dali, stoji i kao trajni svjedok njihovu prijateljstvu. **Lovorka Čoralić** pak piše o vojnicima iz Makarske u mletačkim prekojadranskim kopnenim postrojbama u 18. stoljeću. Rad je oslonjen na arhivske podatke koji se čuvaju u Archivio di Stato di Venezia koji pak otkrivaju osobne podatke o makarskim vojnicima i njihovim zapovjednicima - mahom iz Dalmacije i Boke kotorske. Čoralić na kraju rada donosi i cjelovit popis do sada istraženih Makarana u mletačkim prekomorskim pješačkim i konjaničkim postrojbama. Hrvatima u mletačkim vojnim postrojbama bavi se i **Josip Vrandečić** u radu „Bračka galija u Kandijskom ratu pod zapovjedništvom Jurja Mladinea (1645. – 1651.)“. Vrandečić nas vodi kroz vojni put bračke galije na čelu s rođenim Pučišćaninom Mladineom. Galija je odigrala važnu ulogu za vrijeme Kandijskog rata u Dalmaciji, kad je njena posada sudjelovala u osvajanju Zadvarja, oslobađanju Ravnih kotara, napadima na Skradin, Solin, Drniš i Knin te u konačnom oslobađanju Klisa 1648. godine. U sljedećem prilogu **Emilio Marin** piše o jubilarnom kongresu za starokršćansku arheologiju koji je održan u Splitu i Poreču 1994. godine. Marin tvrdi da u dvjestogodišnjoj povijesti Arheološkog muzeja u Splitu nema važnijih događaja od Prvoga međunarodnog kongresa za starokršćansku arheologiju u Splitu i Solinu 1894., koji je vodio don Frane Bulić, te Trinaestog kongresa koji je održan 1994. na stotu obljetnicu Prvog. Marin, s 30 godina vremenskog odmaka, donosi svoja sjećanja i opažanja o kongresu, kako sam ističe, „kako poradi povijesti toliko i poradi budućnosti jedne arheološke discipline koju smo u Hrvatskoj tradicionalno nazivali *starokršćanska arheologija*“. U ovom zborniku postumno je objavljen i prilog iznenada preminulog povjesničara umjetnosti pok. **Marinka Tomasovića**. Tomasović se u članku bavio doprinosom fra Karla Jurišića upoznavanju kulturne baštine Makarskog primorja. Fra Karlo je inače rođeni brat našega fra Gabrijela. Tomasović ukazuje na činjenicu da je marljivim radom fra Karlo Jurišić uveo u znanstvenu literaturu materijalne spomenike iz Makarskog primorja za koje se do tada nije ni znalo, čime je nastavio tradiciju franjevačkih kroničara i pisaca.

Iza povijesnih tema slijede literarne, koje otvara **Vinko Grubišić** prilogom „Fra Hrvatini Gabrijel Jurišić i fra Andrija Kačić Miošić u Sjevernoj Americi“. Riječ je o simpoziju posvećenom fra Andriji Kačiću Miošiću održanom u Torontu 2004. u spomen na 300. obljetnicu rođenja toga znamenitog hrvatskog franjevca, pisca i kulturnog djelatnika. Kao vrsni poznavatelj Kačićeva lika i djela, upravo je fra Gabrijel bio gost predavač na simpoziju u Torontu, a poslije je preda-

vanje održao i u Bostonu te drugim sjevernoameričkim gradovima. Grubišić zaključuje da „iako fra Andrija osobno nije bio u Americi, ipak je po svojim djelima, u prvom redu po *Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga*, s mnogim hrvatskim iseljenicima bio nazočan u novom svijetu“, za što je najzaslužniji upravo fra Gabrijel. I sljedeći prilog autora **Miljenka Buljca** u fokus stavlja fra Andriju Kačića Miošića. Buljac je u svom radu objavio rezultate novih istraživanja Kačićevih izvora koji sugeriraju da se pri pisanju svog kapitalnog djela *Razgovora ugodnog* služio klasičnim povijesnim djelima onoga vremena koja potpisuju Mavro Orbini, Juraj Šižgorić, Vinko Pribojević, Pavao Ritter Vitezović i drugi. Sljedećim radom **Andree Sapunar Knežević** dotičemo se poljske književnosti, točnije, njezine prisutnosti u dalmatinskoj periodici u doba hrvatske moderne – konac 19. i početak 20. stoljeća. Sapunar Knežević ističe da je poljska književnost Hrvatima Dalmacije bila zanimljivo kako zbog literarne vrijednosti djela poljskih pisaca, tako i zbog brojnih kulturnih, vjerskih i društvenih bliskosti dvaju naroda. Dalmatinske novine u tom razdoblju donose prijevode djela Adama Mickiewicza, Gabriele Zapolske, Elize Orzwszkove, Stanislava Wyspianskog i drugih. Važno je istaknuti da istodobno u Poljskoj vlada interes za djela hrvatskih autora kao što su Gundulićev *Osman* te Vojnovićeva *Dubrovačka trilogija*. Nadalje, prilog **Tihomila Maštrovića** problematizira „Kroatizam preporoditeljske *Zore Dalmatinske*“. Maštrović ističe ulogu Ante Kuzmanića, dugogodišnjeg urednika *Zore Dalmatinske*, čiji su kulturni i politički stavovi profilirali list u zagovornika hrvatskoga književnoga, kulturnoga i društvenog zajedništva predstavljajući tako alternativu sveslavenskom ilirizmu – tada dominantnoj struji unutar hrvatskoga narodnog preporoda. Odmak od literarnih tema u užem smislu nudi prilog **Jure Hrgovića** u kojem se bavio etimologijom i konceptom grčke riječi „agape“ koja susretom klasične kulture s kršćanstvom dobiva novo značenje „u svjetlu biblijske poruke Boga koji se objavljuje kao Ljubav“. Hrgović ukazuje na etimološki proces kojim će grčka riječ za ljubav, „agape“ u susretu s kršćanskim pogledom na svijet biti preuzeta kao najviši doseg ljubavi. Literarne teme zatvara **Andrija Nikić** svojim prilogom „Književnik Vladimir Pavlović, franjevački suputnik i supatnik“ u kojem govori o Pavlovićevu životnom putu i pjesničkim djelima koji su bili prožeti blizinom i utjecajem franjevacima s kojima je dijelio tešku sudbinu za vrijeme komunističke vlasti i nametnutog jednonumlja. Nikić ističe da je Pavlovićeva „sklonost jednostavnu, gotovo franjevačkom, obliku života dala njegovu pjesništvu jaku dimenziju kršćanske duhovnosti“.

Nakon literarnih slijede **Teme iz likovne umjetnosti**. Prilog **fra Ante Branka Periše** u fokus ponovno stavlja fra Gabrijela, točnije, njegovu suradnju s hrvatskim likovnim umjetnicima. Naime, fra Gabrijel je u svojem djelovanju nastojao da važne obljetnice, uglavnom vezane za važne osobe iz hrvatske crkvene i kulturno-političke povijesti, budu obilježene i likovnim djelima. Periša u prilogu donosi brojne fotografije likovnih ostvarenja hrvatskih umjetnika koja su nastala upravo na poticaj fra Gabrijela. Sljedeći prilog, koji potpisuje **Nenad Cambi**, bavi se sv. Atanazijem Velikim (Aleksandrijskim) i portretom kao likovnim djelom. Poveznica je Atanazijeva poznata misao kojom on „potrebu dolaska Sina Božjega na svijet obrazlaže metaforom da se iskvareni svijet morao popraviti kao i oštećeni portret na drvu (ikona)“. Cambi tvrdi da je Atanazijeva metafora „pripravila pozornicu“ idealizaciji slike čovjeka prikazane u portretu jer je stvoren na sliku Božju, a ta je veza Boga i čovjeka obnovljena Kristovim utjelovljenjem. Za razliku od prethodnih radova, rad **Zoraide Demori Staničić** bavi se konkretnim umjetničkim djelom – slikom Bogorodice s Djetetom Ivana Skvarčine koja se čuva u župnoj crkvi Gospe od Zdravlja u Kozičkim Poljicima. Riječ je o djelu čiji je autor do sada bio nepoznat, no na osnovi sličnosti sa Skvarčininim prikazima Bogorodice u Poljicima, Zavojanima, Dragljanima i Kozici autorica priloga Demori Staničić sliku je uspješno pripisala Ivanu Skvarčini. Posljednja među likovnim temama je „Oltarna slika Filippa Naldija u Cisti Velikoj“ prerano preminulog **Radoslava Tomića**. Autor predstavlja do sada nepoznatu palu *Gospu od Sedam žalosti sa sv. Filipom i Jakovom Starijim* koja se nalazi na glavnom oltaru crkve sv. Jakova u Cisti Velikoj. Tomić je na temelju stilskih osobina utvrdio da je riječ o djelu Filippa Naldija koji je u službi mletačkih vlasti živio i stvarao u Dalmaciji u drugoj polovici 18. stoljeća.

Posljednju cjelinu u zborniku čine **Posebne teme**, koje svojim sadržajem ne ulaze u okvir već predstavljenih cjelina, ali s njima ipak stoje u vezi. Tako **Pere Sikavica** piše o važnosti delegiranja za uspješno vođenje koje može biti primjenjivo na svaku organizaciju (pa tako i na franjevački red), a „ovisi o sposobnosti menadžmenta da delegira ovlasti i odgovornosti na niže razine menadžmenta, tj. na suradnike“. Sikavica ističe da umijeće delegiranja leži u sposobnosti procjene što se može, a što ne može delegirati. Sljedeći prilog potpisuje još jedan njemački autor, **Heinz-Meinolf Stamm**. Rad je naslovljen „Das besondere verhältnis zwischen dem Staat und den Kirchen in Deutschland“ (hrv. O posebnom odnosu između države i crkava u Njemačkoj) u kojem **Meinolf Stamm**

piše o potpunoj neovisnosti i autonomiji raznih kršćanskih crkava u odnosu na državu, s posebnim osvrtom na model financiranja crkava u Njemačkoj. Posljednji prilog **fra Gabrijele Mioča** ponovno u središte stavlja fra Gabrijele Jurišića i njegov odnos i suradnju s uredništvom katoličkog mjesečnika *Naša ognjišta* koji izdaju franjevci u Tomislavgradu. Ta je suradnja počela početkom 80-ih godina, kada je list proganjan od strane komunističkih vlasti, a nastavljena je nakon osamostaljenja Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Fra Gabriel je, prema svjedočenju Mioča, savjetima pomagao *Ognjišta* u kojima je objavljivao i vlastite priloge te sudjelovao u zajedničkim izdavačkim pothvatima.

Zbornik zatvara opsežna bibliografija fra Hrvatina Gabrijele Jurišića koju je sastavio **fra Nedjeljko Jukić**, a za koju mu je bilo potrebno gotovo 50 stranica!

Za kraj slijede dva kratka priloga. Prvi prilog pod naslovom „Domovinski rat u Lašvanskoj dolini u dvije slike“ sastavila je **Zdenka Marić-Čorkalo** na temelju vlastitih sjećanja na tragične događaje iz naše recentne povijesti, kada je crkva u Novoj Biloj ujedno služila i kao bolnica za brojne hrvatske ranjenike. Zbornik zatvaraju tri pjesme posvećene slavljeniku fra Gabrielu. **Fra Žarko Maretić** je epskim desetercem, u maniri guslara iz starina, opjevao višedesetljetni uzorni rad fra Gabrijele te njegovo zalaganje za crkvu i Hrvatsku. Fra Gabriel je lirskim tonom i biranim riječima opjevao i **Danica Bartulović** u pjesmama „Ne može se ni opisati ni opjevati“ i „Pun žara i jake krvi“.

Na koncu, može se sa sigurnošću reći da je 57. broj *Kačića* posvećen fra Hrvatinu Gabrielu Jurišiću svojom formom i sadržajem dodatno oplemenio velike fra Gabrielove jubileje koje zajedno s njim slavimo i na kojima mu od srca čestitamo. Prilozi u zborniku dali su zavidan doprinos na širokom spektru znanstvenih polja – od teologije i crkvene povijesti, preko povijesti u užem smislu, literature pa do povijesti umjetnosti. Svojom su raznolikom tematikom na najbolji način odali priznanje fra Gabrielu koji se sam, osobito kao urednik *Kačića*, svojim znanstvenim interesom i pisanim radovima „kretao“ i znalački snalazio upravo u navedenim znanstvenim poljima. Gotovo 50 priloga koji su 57. brojem zbornika ugledali svjetlo dana nastavili su tradiciju *Kačića*, tradiciju koju je fra Gabriel punih 50 godina neumorno gradio i čuvao.

Frano Bilić